

Рецензії

Микола Зимомря, проф. (Дрогобич)
Микола Ткачук, проф. (Тернопіль)

Колористика міфопоетики: дискурс утвердження національної моделі

(Тадей Карабович. Міфопоетика Нью-Йоркської групи. – К.: Талком, 2017. – 461 с.)

Нелегко окреслити той універсальний чинник, що спричиняє особливо продуктивний вплив на людську свідомість, сказати б, у динаміці розвою людської цивілізації. Йдеться передусім про культурний простір з урахуванням прояву його внутрішніх і зовнішніх сфер. Міф, міфема, міфологема, міфопоетика. Ці поняття передбачають смислову визначеність різних і спільних вимірів, що мають загальну основу стосовно форм культурного досвіду. У цьому сенсі заслуговує на увагу ґрунтовна монографічна праця під назвою «Міфопоетика Нью-Йоркської групи» (К.: Талком, 2017. – 461 с.) Тадея Карабовича, відомого науковця, поета, перекладача та видавця, доктора гуманітарних наук, професора Інституту слов'янської філології Університету Марії Кюрі-Склодовської у Любліні (Польща). Вона побачила світ в авторитетній серії «Студії з україністики» (Вип. XXI), яку видає Міжнародна школа україністики НАН України. Примітно, що завновник серії – доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України Ростислав Радишевський – значиться відповідальним редактором названого рецензованого видання.

Дослідження Тадея Карабовича є наскрізь новаторським. Хоч, звісна річ, чимало авторів вивчали тією чи іншою мірою творчі змагання Нью-Йоркської групи. Назву публікації бодай таких авторів, як О. Астаф'єв, М. Жулинський, Г. Грабович, В. Державін, Ю. Лавріненко, М. Ільницький, Н.Зборовська, М. Ткачук, І. Зимомря, П. Сорока.

Та не буде перебільшенням, коли б підкреслити: рецензована книжка є першою концептуально системною монографією, на сторінках якої докладно й аргументовано розкрито творчі устремління Нью-Йоркської співдружності діячів (Б.Бойчук, Б.Рубчак, Ю.Тарнавський, Ю. Коломієць, Р. Бабовал, Віра Вовк, Емма Андіївська, Женья Васильківська, Патріція Килина, Марія Ревакевич та ін.). Впадає в око фактологічний масив, що ліг в основу багаторічного дослідження: тут, приміром, інтертекстуальні вкраплення епістолярних текстів, невідомі чи маловідомі факти про діяльність творчої групи митців, заснування якої припадає на середини 50-х рр. ХХ ст.

Структура рецензованого дослідження вдумливо фокусує увагу реципієнта на найбільш вагомій, тобто вмотивованій, моменти. Праця складається зі вступу та шести розділів, зокрема: «Міф, міфологема, міфопоетика: від теорії до художньої практики Нью-Йоркської групи» (перший розділ); «Авторський міф – «символічна автобіографія» (другий розділ); «У пошуках нової ідентичності: топографія самопрезентацій» (третій розділ); «Антологія, онтологія і стратегія все присутності» (четвертий розділ); «Міфологізація & реміфологізація» (п'ятий розділ); «Мотиви міфічної втрати і спроби її повернення» (шостий розділ).

Що викликає зацікавлення? Сказати б одразу: либонь, кожне авторське спостереження містить потужну креативну силу думки. Варто виокремити формування об'єкту зв'язків, коли свідомо присутня дистанція розгляду – від часової, дискурсивної, інтелектуальної, моральної. Для дослідника вагомим постає дискурсивний аналіз стосовно рефлексивності й інтертекстуальності мистецького тексту. Це зримо розширяє рамці проблематики з проекцією на а) дискусії про міф і питання реміфологізації в художній літературі; б) класифікацію міфів Елеазара Мелетинського: хаос, космос, космогенез, інші моделі міфів; в) аспекти міфу і літературних родів та жанрів; г) поліфонія поезії та інваріантність персонального міфу; д) міф, міфопоетика й літературна перцепція творчих змагань поетів Нью-

Йоркського угруповання в рецептивній практиці. Звідси – акцент на «теперішність» наукового осмислення досліджуваних питань, що мають безсумнівне актуальне звучання для нинішнього читацького загалу в материковій Україні. Зрозуміло, сьогодні неважко однозначно розмежовувати мистецькі віяння в еміграційному просторі, в якому «автономно» діяли упродовж 50-60-х рр., приміром, Богдан Рубчак, Юрій Тарнавський, Богдан Бойчук, Патриція Килина, Емма Андіївська, Віра Вовк, Женья Васильківська, художники Юрій Соловій, Любослав Гуцалюк, Аркадія Оленська-Петришин, Слава Геруляк. До слова, еміграційний простір українства охоплював, окрім Нью-Йорка, Вашингтона, Чікаго, й інші екстериторіальні центри, у т.ч. в Німеччині (Емма Андіївська), в Бразилії (Віра Вовк). Так, буває опорний приголосний звук; буває й опорний стрижневий погляд автора на певні речі. У цьому зв'язку прагну виокремити четвертий розділ «Антологія, онтологія і стратегія все присутності». Тут Тадей Карабович переконливо виявив ознаки структурної поліфонічності перекладів Нью-Йоркської групи, а саме у португальській антології Віри Вовк «O Grupo de Nova York “Colméia”», а також так званий трансісторичний характер антології Богдана Бойчука «Поза традиції». Відзначу вдумливе розкриття міфічної самосвідомості в антології «Поети Нью-Йоркської групи Олександра Астаф'єва та Анатолія Дністрового». Мені відродно зауважити: не усі знають, що йдеться про носіїв думки на рівні батька й сина...У цьому розділі має місце факт самоцінного розгляду міфологеми концепту повернення в антології «Півстоліття папівтиші» Марії Ревакович».

Де має місце сукупність мінімальних контекстів ? Згадаймо твори «Сто літ самотності» Г.Г.Маркеса, з одного боку, та «Лебедина згряя» В. Земляка – з іншого. Відомо, що у логіці присутні ситуації, коли складається враження, що нема розв'язання, бо вступає в суперечність алогічність дії. Звідси – той ефект недосяжної конструктивності, про яку мовиться у п'ятому розділі «Міфологізація &

реміфологізація». Тут Тадей Карабович детально відповідає, яким чином висловлюється міфічний мотив і як вирішується виражальна цінність стосовно сутності правди у просторі міфопоетики. Упізнати б лейтмотив істинності міфу, приміром, у мовній парадигмі збірки «Жіночі маски» Віри Вовк, а також задокументований досвід у сполучі з ідеєю самотності та деконструкцією міфу про минуле у художніх характеристиках щодо творчості Богдана Бойчука, наприклад, його поеми у прозі «Кляса без вісти». У цьому складнику монографії Тадея Карабовича важливим є занурення в суб'єктивну предикативність ностальгії як міфологеми, зокрема, у сонетах Емми Андіївської, а також засадничого визначення концепту міфу й встановлення масштабу адекватності з огляду на реальність у поезії Патриції Килини. Чіткі спостереження дослідника примітні. Вони набувають під пером вченого ваги, коли автор аналізує збірки уродженки Борислава Віри Вовк (Віри Селянської, 1926), у т.ч. «Чорні акації» (1961), «Любовні листи княжни Вероніки до кардинала Джованнібатісти» (1967) та «Каппа Хреста» (1969). До слова, вказаний розділ виграв би, коли б літературознавець ширше розгорнув тему інтерпретації «любовних листів» у відкритому ключі диференціації-зіставлення з німецькомовним переспівом Елізабет Котмаєр (1902-1983).

Цікавим видається концепт образу матері, який є тематично стрижневим у творах («Матері», «Вірність») Богдана Бойчука (1927-2017), одного з ініціаторів заснування Нью-Йоркської групи. Під пером поета виявляється зрима відмінність між відображеним і відображуваним, зокрема, у циклі «Про жінку й пору жовтіння», а також там, де творець п'єси «Голод» осмислює тему воєнного лихоліття як всенародного знаку біди (поезії «Жертва біля криниці», «Майже колискова», поема «Подорож з учителем», поема у прозі «Кляса без вісти»). Отже, як утримати «текст задоволення» у рамках передачі змісту? За слушним міркуванням Ганса-Георга Гадамера, що міститься в праці «Герменевтика і поетика» (К., 2001, с. 157),

поняття «текст» передбачає, власне, сплетіння окремих ліній у суцільну павутину, яка утримує себе і не дозволяє якійсь окремій нитці випасти із плетива, і художній текст відповідає цьому визначенню, позаяк його елементи сплетені у єдину словесно-звучкову послідовність». Добре, що автор рецензованої монографії «Міфопоетика Нью-Йоркської групи» виокремлює трансцендентні начала, виражаючи їхню сутність. Це стосується висвітлення ним художньої свідомості Емми Андієвської (1931), творчість якої стала останнім часом предметом дослідження багатьох науковців (М. Стех, Ю. Лавриненко, Д. Струк, О. Астаф'єв, І. Зимомря, Л. Тарнашинська, С. Водолазька, П. Сорока, Т. Лисенко, В. Філінюк).

Доробок Емми Андієвської має різножанрову основу, що неабияк відрізняється від манери письма інших членів Нью-Йоркської групи. Щоправда, у розмові з автором цих рядків Емма Андієвська заперечувала свою причетність до вказаного угруповання. Та головне інше, власне, її самобутній світ поетичних і прозових образів. Вона порушує в індивідуальному стилі, що нерідко несе переплетення ознак сюрреалізму та герметизму, морально-дидактичні й пізнавальні настанови. Вони спрямовані на поєднання різних (уявного, фантастичного, півреального, реального) аспектів, трактування дохристиянських вірувань, демонології тощо. Доцільно зробити акцент: сюрреалістичні ходи примітні й для епічної лірики Патриції Килини (1936), одруженої з поетом Нью-Йоркської групи Юрієм Тарнавським (1934). Краще з його лірики також достатнім чином віддзеркалено в рецензованій праці.

Монографічна студія Тадея Карабовича становить собою капітальне оригінальне дослідження, яке поглиблює рецепцію естетичної природи художнього світу митців Нью-Йоркського угруповання загалом. У такому контексті варто розглядати, приміром, висвітлення сакральних мотивів крізь призму міфопоетики та фольклорно-міфологічного ферменту. Цю складову демонстрував уродженець Калуша

Богдан Рубчак (1935), зокрема, в поетичних збірках «Камінний сад» (1956) та «Промениста зрада» (1960).

Наукова значущість даної праці виявляється й тим, що Тадей Карабович не обходить «гострих кутів». Він спонукає до плідної дискусії, цілеспрямованої полеміки навколо художньої спадщини діячів Нью-Йоркської групи. Зрозуміло, можна віднайти й критичні огріхи, бо ж йдеться про концептуально новаторське дослідження. Як на мою думку, недостатньо розкриті складові естетики, парадигми експресіоністського міфу, а також окремі питання, пов'язані з теорією усвідомленого відходу від істини як вияву джерела бунту, сказати б, на рівні логічного абсурдного буття.

На завершення варто наголосити: в особі Тадея Карабовича маємо авторитетного перекладача поезії низки авторів Нью-Йоркського угруповання. Так, в його адекватній інтерпретації польською мовою «заговорили» Роман Бабовал, Богдан Бойчук, Юрій Тарнавський, Віра Вовк, Емма Андієвська. Це, поза всяким сумнівом, сприяло популяризації й поширенню мистецького доробку не тільки членів Нью-Йоркської групи, але й усього українського письменства. Адже йдеться про окремі книжкові видання: Roman Babował R. «Obłaskawienie nosy». Białystok, 1999; Rewakowycz M. «Zielony dach. Poezje wybrane». Białystok, 1999; Wojczuk B. «Miłość w trzech odsłonach i inne wiersze» [współtł. J. Leończuk]. Białystok, 2001; Tarnawskýj J. «Oto jak zdrowieję». Lublin-Hola-Białystok, 2002; Wowk W. «Miłosne listy księżnej Weroniki». Lublin-Hola-Białystok, 2003; Wojczuk B. «Skazane kochać». Lublin, 2007; Andijewska E. «Zespoły architektoniczne». Lublin, 2010; Wowk W. «Śmieszny Święty. Dramat w 14 scenach». Lublin, 2013; Бойчук Б. «Кляса без вісти» (тримовне видання – укр., англ., пол. – пер. Т. Карабович). Львів, 2014; Wowk W. «Kobiece maski». Lublin, 2014. Відрадно, що усі вони викликали помітний розголос в сучасній критиці як України, так і Польщі. До слова, один з авторів цих рядків не може оминати ще однієї позиції, пов'язаної з особистим довіллям. Йдеться про одиничне

прагнення висловити Тадею Карабовичу щире подяку за те, що він повноцінно переклав польською мовою твори Олександра Астаф'єва, Миколи Зимомрі, Ігоря Павлюка.

Поза всяким сумнівом, окремого осмислення заслуговує оригінальна творчість Тадея Карабовича, що охоплює тринадцять поетичних збірок, у т.ч. такі збірки, як «Вологість землі», 1986; «Біля вогню», 1990; «Кличу тебе як ластівку», 1991; «Атлантида», 1989, 1993; «В пустелі небо чорне», 1995; «Що стою за стіною споминів», 1997; «Два листи до ночі», 1999; «Вибрані поезії», 2001; «Довга розлука», 2005; «Уже вечір», 2009; »Дві драматичні поеми», 2013 та ін. Слід наголосити: творець рецензованої монографії «Міфопоетика Нью-Йоркської групи» є членом Національної спілки письменників України й удостоєний державної нагороди України. Він заснував авторитетний щорічник «Український літературний провулок», який від 2001 року видається у Любліні й служить справжньою трибуною для репрезентації літературного процесу, що відбувається в Україні та в Польщі. Досі побачило світ шістнадцять випусків, кожний з яких служить зміцненню приязні між українським і польським народами. Знак цієї взаємодії ґрунтується на розумінню сутності культурного простору, в основі якого ментальна й мистецька константа духовного змагання двох народів-сусідів.

Микола Зимомря, проф. (Дорогобич)

доктор філол. наук, професор

Богдан Завідняк, доц. (Львів)

доктор філософ. наук, доц.

Життєві образи – ілюстрація для літератури

Він пригадує: надворі зимно. Тільки легенький вітерець жбурляє сніжинки у віконце, що віддзеркалює гру сонця та його зайчиків на склі. А всередині кузні тепло й затишно. Передзвін молотів. Це – батько Микола Сікора то